

Kitekintés

Viták Spanyolország NATO-tagságáról

Előzmények

Spanyolország a második világháború után teljesen elszigetelődött. Az ENSZ-tagállamok visszavonták első számú diplomáciai képviselőiket Madridból, Franciaország lezárta a határt. Spanyolország nem lehetett az ENSZ tagja, nem kapott a Marshall-segélyből, és a NATO-ba sem vették fel. Pedig szomszédja, a Salazar vezette Portugália, NATO alapító tag volt. Állítólag Franco meg is jegyezte: “Az Atlanti-szövetség Spanyolország nélkül olyan, mintha valaki tojás nélkül akarna rántottát sütni.”¹

A hidegháború előrehaladtával végül is Spanyolország visszakerülhetett és beilleszkezhett a nemzetközi rendszerbe. Fontosabbá vált az, hogy a vezetés anti-kommunista, mint az ország politikai berendezkedése. A demokrácia-elv háttérbe szorult az ideológiai megfontolások mögött.

Első lépésként kétoldalú katonai és gazdasági szerződés jött létre Spanyolország és az Amerikai Egyesült Államok között, 1953-ban. Ennek részeként négy US katonai bázis létesült spanyol területen: Zaragoza, Torrejón de Ardoz (Madrid), Morón de la Frontera és Rota (Cádiz) helyszi-
neken. Ugyan az együttműködés a későbbiekben is folytatódott, Spanyolország nem lett, nem lehetett a NATO tagja Franco irányítása alatt.

A tanulmány azt elemzi, hogy az ország végül is miképp, milyen feltételek mellett csatlakozott a szervezethez. Központi kérdése, hogy hogyan változott a spanyol közvélemény és kormányok álláspontja a NATO-val kapcsolatban a nyolcvanas években.² A kutatás során elsősorban a korabeli spanyol sajtóra, illetve közvélemény-kutatási eredményekre támaszkodtam.

Politikai átmenet

A diktátor 1975-ös halála után a francoista rendszer megkezdte saját lebontását. Ebben igen jelentős szerepet vállalt János Károly, az uralkodó; és az ambiciózus, nagy teherbírási Adolfo Suárez González (1932-2014).

“[Suárez] kinevezése igazi találat volt a Korona részéről: ő volt az, aki véghezvitte az átmenetet a legyengült diktatúrából egy lelkes demokráciába. 1976-ra, a Caudillo halálának egyéves évfordulójára a fiatal kormányfőnek már sikerült elérnie, hogy a Franco-féle Cortes *harakirit* kövessen el, jóváhagyva az általános választások alapján felállítandó kétkamarás parlamentet. A Franco-rezsim szamurájként múlt ki, saját törvényeinek kardja által, lehetővé téve az átmenetet a demokráciára.”³

Suárez González pártot alapított, s a Demokratikus Centrum Unió élén az 1977-es és az 1979-es választásokat⁴ is megnyerte. A nyolcvanas évek elejére viszont támogatottsága csökkent, ezért lemondott. Az új kormányfő Leopoldo Calvo-Sotelo (1926-2008) lett volna, beiktatása azonban nem zajlott zökkenőmentesen.

A csendőrség egy csapata Antonio Tejero alvezetése (1932-) vezetésével 1981. február 23-án puccsot kísérelt meg. Elfoglalta a parlamentet és túsul ejtette az ott ülésző politikusokat, bízva abban, hogy a hadsereg is követi és fellázad majd. János Károly király azonban nagyon határozottan a demokratikus értékek mellett állt ki, s a hadsereget engedelmességre szólította fel, ezzel elejét véve a puccs terjedésének. Tejero így elszigetelődött. Kísérlete nagyjából másfél nap alatt megbukott, a lakosságban azonban mély nyomot hagyott. Felmerült a visszarendezés lehetősége, éppen akkor – hat évvel Franco halálát követően – amikor erre egyre kevésbé számítottak, s a többség úgy vélhette, hogy a demokratikus folyamatok visszafordíthatatlanok. Ezért is váltott ki a puccskísérlés nagy megdöbbenést, sőt, sokkreakciót. Ennek következménye lett a Szocialista Munkáspárt (PSOE)⁵ megerősödése. Hogy az ország ne juthasson egyfajta Franco nélküli francoizmus állapotába, s hogy a demokratikus váltás sikerrel menjen végbe, a spanyolok eme radikálisabb politikai opció mellett kötelezték el magukat a következő, 1982-es választásokon, amelyek így a Munkáspárt győelmét hozták.

Térjünk azonban most még vissza 1981-be. A puccs megbukása után Leopoldo Calvo-Sotelo lett Spanyolország kormányfője. Míg Suárez González az ország semlegességét pártolta,⁶ Calvo-Sotelo úgy vélte, Spanyolország helye a NATO-ban van. A csatlakozás kérdéséről nem kívánt népszavazást tartani, hanem politikai szinten tervezte azt lebonyolítani.

NATO-csatlakozás

Nem véletlen, hogy a kormányfő nem támogatta a népszavazást. A lakosság jelentős szegmensei ugyanis a NATO-tagság ellen szavaztak volna, s arányuk az évek során csak nőtt. A *Centro de Investigaciones Sociológicas* (CIS) felmérései szerint⁷ 1978 őszén a spanyol állampolgárok 27 százaléka szavazott volna a NATO-csatlakozás mellett. Ez az arány 1979 nyaráig nagyjából változatlan maradt, majd 1981 nyárára 20 százalékra apadt. Két hónappal később, szeptemberben már csak 13 százalékot mértek a közvélemény-kutatók. Összességében a vizsgált időszakban (1978–1981) az *igen*mel szavazók aránya megfeleződött. A *nemmel* voksolóké viszont majdnem megháromszorozódott: a kezdeti 15-ről (1978. okt.) folyamatosan emelkedve, elérte a 43 százalékot (1981. szept.). Ugyanakkor a *nem* válaszoló aránya azonos szinten, 40 százalék körül mozgott.⁸ Ez arra enged következtetni, hogy az *igen* / *nem* szavazatok közötti eltolódásokat nemcsak a passzív lakosság megnyerése eredményezte, hanem a politikailag aktívak véleményének megváltozása.

A NATO-csatlakozást ellenzők táborának növekedését két alapvető tényezőre vezethetjük vissza. Az egyik a Tejero-puccs, amely averziót szült a fegyveres, katonai megoldásokkal szemben, s ekképp a NATO-val kapcsolatban is. A másik ok pedig a politikai baloldal sikeres kampánya. Ennek élére a Szocialista Munkáspárt, és személyesen Felipe González (1942-) állt. 1981 nyarán a következő kijelentést tette az *El País* napilapnak: „A csatlakozás történelmi barbarizmus volna, hatalmas szarvashiba.”⁹ A párt gőzerővel – és 25 millió pesetára tervezett költséggel – kampányolt a NATO-tagság ellen. Ennek során mintegy másfél millió matricát osztottak szét, 1.325 óriáshirdetést és 125.000 plakátot helyeztek el.¹⁰ Utóbbiakból a leghíresebb az „OTAN de entrada NO” feliratú lett. Első olvasatban azt jelenti, ne

lépjünk be a NATO-ba. A felirat ugyanakkor szó-játék is, hiszen míg az *entrar* jelentése ‘belépni’, a *de entrada* kifejezés értelme ‘azonnal’. Azaz, rögtön nemet kell mondani a NATO-ra. A kampány további szlogenjei: Követeld, hogy meghallgassanak! Követelj népszavazást!¹¹ Először tehát a Szocialista Munkáspárt népszavazást sürgetett. Amikor pedig a referendum nem valósult meg, megígérte, hogy hatalomra jutása esetén lehetőséget nyújt a spanyoloknak arra, hogy véleményüket a NATO vonatkozásában népszavazás formájában nyilváníthassák ki.

Természetesen a Kommunista Párt (PCE)¹² is a NATO-csatlakozás ellen, illetve a tagsággal kapcsolatos népszavazás mellett foglalt állást. Kampányuk központi témája a semlegesség és a pacifizmus volt.

Míndeközben tovább folyt a csatlakozás előkészítése. 1981. október 29-én szavazott a Képviselőház. Az eredmény igen szorosan alakult. A kormánypárti képviselők mind a csatlakozás mellett (186 fő), az ellenzékiek pedig mind ellene voksoltak (146 fő). Tartózkodás nem volt. Így az *igen* opció 56% vs. 46% arányban győzött. A *La Vanguardia* a következőképp kommentálta a történeteket: „Meglepetések nélküli szavazás. A Képviselőház igent mondott a NATO-ra.”¹³

Másnap az újságnak a Szocialista Munkáspárt így indokolta elutasító álláspontját: Az ország nem csatlakozhat egy olyan szövetséghez, ahol az egyik tag spanyol területen gyarmatot tart fenn. Az említett tag természetesen Nagy-Britannia, a kérdéses terület pedig Gibraltár. A párt szerint a csatlakozás előtt Nagy-Britanniának garanciát kellene vállalni Spanyolország területi integritásával kapcsolatban. Azaz a tagság egyik feltételének Gibraltár spanyol kézbe adását szabták. A párt másik ellenérve a NATO-csatlakozással szemben az volt, hogy a szövetség tagjaként az ország hadviselő féllé válhat. Továbbá kifogásolták, hogy a NATO stratégiai céljai nem esnek egybe a spanyol prioritásokkal – például földrajzi értelemben; lásd Latin-Amerikát –.¹⁴

A *nem* opciót támogató spanyol állampolgárok érvelése hasonló volt a pártéhoz, de attól némileg mégis eltért. A legtöbben az elutasítás okaként a háborús veszélyt és a nukleáris fenyegetettséget neveztek meg. Jelentős volt azok aránya is, akik pénzügyi indokokat hoztak fel, azaz

a NATO-tagsággal járó költségeket túl magasnak vélték.¹⁵

A lakosság vonakodása ellenére a Képviselőház után, 1981 novemberében a Szenátus is jóváhagyta a csatlakozást. Decemberben a spanyol kormány bejelentette csatlakozási szándékát, s Brüsszelben erre még az év vége előtt rá is bólintottak. Spanyolország 1982. május 30-án vált a NATO hivatalos, immár 16. tagjává.

Választások Spanyolországban

Az 1982-es választásokat a Szocialista Munkáspárt nagy fölénnyel, 48,11 százalékkal nyerte meg. Hatalomra kerülésük után azonban a párt vezetői hamar véleményt változtattak a NATO-val kapcsolatban. Most már hasznosnak ítélték meg az ország tagságát. Ugyanakkor szavazóik többsége nem követte ezt a változást, ők továbbra is azt kívánták, hogy Spanyolország lépjen ki a szervezetből. Mivel a Munkáspárt korábban a népszavazással kampányolt, s arra maga Felipe Gonzáles is ígéretet tett, a politikus ragaszkodott ahhoz, hogy a szavazást meg kell tartani. Igen ám, de a lakosság több mint fele – ha hihetünk az 1983-as közvélemény-kutatási adatoknak – azt nyilatkozta, hogy biztosan a NATO-tagság ellen szavazna. Ez pedig nem állt a szocialista kormány érdekében.¹⁶ Ezért a szavazás időpontját a ciklus végére tolták ki, hogy legyen idő a lakosság meggyőzésére, hogy a NATO mégiscsak kell Spanyolorzágnak.¹⁷

Népszavazás

A népszavazásra végül 1986-ban került sor. Időpontját tudatosan közelítették Spanyolország EK-taggá válásához (1986. január 1.), hogy a fejekben az Európai Közösség és a NATO lehetőleg összekötődjön, s ezáltal az Észak-atlanti Szerződés Szervezete vonzóbbnak tűnjön. A kormány által a spanyol állampolgárokhoz intézett kérdés a következő volt: Spanyolország érdekeivel összhangban állónak tartja-e az Atlanti-szövetségben maradást a kormány által meghatározott feltételek mellett?¹⁸ A kérdés tendenciózus, hiszen az átlagpolgár inkább hajlik az *igen* válaszra. További „trükk”, hogy a NATO szó nem szerepel benne. Mivel a Szocialista Munkáspárt gőzerővel kampányolt a NATO-tagság ellen a nyolcvanas évek elején, a NATO rövidítés megjelenése a szövegben beindíthatott volna bizonyos régi reflexeket. Minden bizonnyal

ezért döntött a kormány az Atlanti-szövetség kifejezés mellett. A spanyol vezetés a következő feltételeket szabta a tagság fenntartásához:

- 1. Spanyolország Atlanti-szövetségben való részvétele nem foglalja magában a katonai szervezetbe való betagozódást.
- 2. Nukleáris fegyverek felszerelésének, raktározásának és elhelyezésének tilalma spanyol területen.
- 3. A kormány folytatja az Amerikai Egyesült Államok katonai jelenlétének csökkenését az országban.¹⁹

Ha visszagondolunk a közvélemény-kutatásokra, a leggyakoribb érvek a NATO-csatlakozás ellen a háborús veszély és a nukleáris fegyverek voltak. Ezeket a félelmeket próbálta a kormány a feltételekkel csitítani, s ezáltal a lakosság véleményét neki kedvező irányba alakítani. Maga a szavazás elnevezése *Népszavazás az Atlanti-szövetségben való maradásról* (Referendum Permanencia Alianza Atlántica) szintén az *igen* válasz felé tolt a voksolókat. Végül is ugyanezt az eseményt illethették volna akár *Népszavazás az Atlanti-szövetségből való kilépésről* kifejezéssel is...

Eredmények

A végeredmény az utolsó pillanatig kétséges volt. Utólag Felipe Gonzáles politikai pályafutása legnehezebb időszakának jelölte meg a népszavazás előkészítését és megnyerését. Végül is az *igen* opció 52,49 százalékkal győzött.²⁰ Másnap az *ABC* napilap Felipe Gonzáles „pürrhosi győzelméről” írt, kiemelve azt, hogy a lakosság jelentős szegmensei kiábrándultak a politikából, hiszen egyszer erről, máskor meg pont az ellenkezőjéről akarják őket meggyőzni. Ezért a szavazók megközelítőleg 40 százaléka – több mint 11 millió fő – el sem ment a voksolásra. Ha hozzáadjuk még azokat, akik üresen adták le szavazólapjukat, a spanyol választópolgárok 44,3 százalékát kapjuk.²¹ Az újság a következőképpen kommentálta a történeteket: „Felipe Gonzáles több mint 1 millió szavazót veszített, támogatottsága jelentősen csökkent.”²²

Az *igen* / *nem* szavazatok nem egyenlő arányban oszlottak meg az ország területén. 13 autonóm területen az *igen* válasz győzött, négyben pedig a *nem*: a Kanári-szigeteken, Katalóniában, Navarában és Baszkföldön a lakosságból többen

választották a *nem* opciót. Az elutasítás aránya Baszkföldön bizonyult legmagasabbnak; az ott élők 65,15 százaléka szavazott a NATO-tagság ellen.²³

Végszó

A népszavazással azonban nem zárult le Spanyolország integrációja a NATO-ba. A Szövetség katonai szervezetébe Spanyolország csak a kilencvenes évek második felében (1998) lépett be, akkor, amikor a NATO főtitkára egy spanyol szocialista politikus lett: Felipe González jó barátja, aki a nyolcvanas évek elején vele kampányolt a NATO-csatlakozás ellen, később kormányzóivó, majd a kilencvenes évek első felében külügyminiszter: Javier Solana (1942-). Solana főtitkársága (1995-1999) hozta meg a teljes tagságot. Azáltal pedig hogy a szervezet spanyol vezetőt kapott, a spanyolok is jobban magukénak érezhették, ami segítette a NATO kedvezőbb megítélésében. Most, húsz évvel később, újabb spanyol került be a szervezet felsővezetésébe: Alejandro Alvar González San Martín.²⁴ 2016-ban számos spanyol lap büszkén számolt be arról, hogy Alvar González a NATO 3. legfontosabb embere lett. Az *El Mundo* gyorsan hozzátette, „lám, Spanyolország súlyát elismerik a NATO-ban, nem úgy, mint az Európai Unióban.”²⁵

SZENTE-VARGA MÓNIKA

Válogatott irodalom

Anderle Ádám: *Spanyolország története*. Pannonica, Szeged, 2. k., 1999.

Asqui Jorge Kristóf: A spanyol NATO-csatlakozás: a demokrácia védelmi pilléréhez vezető hosszú út, *Hadtudomány*, 2017, 17. évf., 1-2. sz. 138-148.

Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE): La adhesión de España a la OTAN, 2012.09.13., http://www.cvce.eu/obj/la_adhesion_de_espana_a_la_otan-es-831ba342-0a7c-4ead-b35f-80fd52b01de9.html [2014.09.22.]

Centro de Investigaciones Sociológicas: La opinión pública española ante la OTAN. Informes y encuestas del C.I.S., *Revista Española de Investigaciones Sociológicas (REIS)*, 1983, 22. sz. 188-269.

García de Cortázar, Fernando és González Vesga, José Manuel: *Spanyolország története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

Harsányi Iván: *Franco*. Pannonica, Budapest, 2001.

Pardo de Santayana y Coloma, Javier: La integración de España en la OTAN (Conferencia impartida al XI Curso de Estado Mayor de las Fuerzas Armadas), *Boletín de Información*, Ministerio de Defensa, Centro Superior de Estudios de la Defensa Nacional (CEDESEN) 2010, 314. sz. 7-17.

Pirityi Sándor: Ibéria: NATO-kompozíció három hangszerre, *Hadtudomány*, 2000, 10. évf., 4. sz. 9-18.

Real Decreto 214/1986, *Boletín Oficial del Estado de España*, 1986.02.17., 33. sz. 5072-5073.

Szabó László: Spanyolország kiközvetett útja a NATO-ba, *Védelmi Tanulmányok*, SVKI, 1995, 9. sz.

Újságcikkek

Apresado en la tela de araña del referéndum, Felipe González, si pierde, deberá remitir y marcharse, *ABC*, 1986.01.14. címlap.

Congreso: Finalizó el debate sobre la adhesión a la NATO, *La Vanguardia*, 1981.10.30. 8.

El referéndum sobre la OTAN. El 'sí' vence en 13 autonomías y 43 provincias, *El País*, 1986.03.13., http://elpais.com/diario/1986/03/13/espana/511052408_850215.html [2014.09.22.]

El Secretario General de la OTAN, en Madrid, *ABC*, 1986.01.03. címlap.

En una votación sin sorpresas, el Congreso dijo sí a la OTAN, *La Vanguardia*, 1981.10.30. 3.

Felipe González: «Existen otros temas prioritarios». «El Gobierno debe asegurar la soberanía española sobre Gibraltar», *La Vanguardia*, 1981.09.04. 3.

Gidrón, Miriam: OTAN sí, OTAN no, *Expansión*, 1986.03.12., <http://www.expansion.com/especiales/20aniversario/20diasspana/otan.html> [2014.09.22.]

No habrá reconocimiento previo de la soberanía de Gibraltar, *La Vanguardia*, 1981.10.30. 8.

Si España entra en la OTAN, soportaría la colonia de un aliado en territorio propio, *El País*, 1981.07.26., http://elpais.com/diario/1981/07/26/espana/364946404_850215.html [2014.09.22.]

Suenzes, Pablo R.: Un español, „numero 3’ de la OTAN, *El Mundo*, 2016.06.27., <http://www.elmundo.es/espana/2016/06/27/5771577222601d26428b4590.html> [2017.08.07.]

Victoria pírrica de Felipe González, que perdió más de un millón de votos y sufrió una gran erosión personal, *ABC*, 1986.03.13. címlap.

Jegyzetek

1. Harsányi Iván: *Franco*. Pannonica, Szeged, 2001. 301.

2. A téma feldolgozását más aspektusból, lásd Szabó László: Spanyolország kikövezett útja a NATO-ba, *Védelmi Tanulmányok*, SVKI, 1995, 9. sz. és Asqui Jorge Kristóf: A spanyol NATO-csatlakozás: a demokrácia védelmi pilléréhez vezető hosszú út, *Hadtudomány*, 2017, 17. évf., 1-2. sz. 138-148.

3. García de Cortázar, Fernando - González Vesga, José Manuel: *Spanyolország története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 436.

4. 1936 után 1977-ben szavazhattak először a spanyolok, az érdeklődés óriási volt. A PSOE a második helyen, míg Adolfo Suárez González pártja az élen végzett. 1977 után 1979-ben azért volt szükség újabb választásokra, mert 1978-ban az ország új alkotmányt kapott.

5. Partido Socialista Obrero Español.

6. Megfigyelőként részt vett például az El Nem Kötölezett Országok 1979-es havannai csúcsértekezletén.

7. Centro de Investigaciones Sociológicas: La opinión pública española ante la OTAN. Informes y encuestas del C.I.S., *Revista Española de Investigaciones Sociológicas (REIS)*, 1983, 22. sz. 188.

8. Kivéve az első mérést, amikor még úgy tűnik, sokan nem alakították ki véleményüket. Ekkor a választ nem adók aránya nagyon magas volt, megközelítette a 60 százalékot.

9. Si España entra en la OTAN, soportaría la colonia de un aliado en territorio propio, *El País*, 1981.07.26., http://elpais.com/diario/1981/07/26/espana/364946404_850215.html [2014.09.22.]

10. González, Felipe: «Existen otros temas prioritarios». «El Gobierno debe asegurar la soberanía española sobre Gibraltar», *La Vanguardia*, 1981.09.04. 3.

11. Exige que te escuchen. Exige un referéndum.

12. Partido Comunista de España.

13. En una votación sin sorpresas, el Congreso dijo sí a la OTAN, *La Vanguardia*, 1981.10.30. 3.

14. Congreso: Finalizó el debate sobre la adhesión a la NATO, *La Vanguardia*, 1981.10.30. 8.

15. Centro de Investigaciones Sociológicas, i. m. 189.

16. Az *ABC* napilap Felipe González egyenesen kelepccébe esve, a népszavazás végzetes hátlójába gabalyodva ábrázolta. Lásd: Apresado en la tela de araña del referéndum, Felipe González, si pierde, deberá remitir y marcharse, *ABC*, 1986.01.14. címlap.

17. A NATO részéről fokozott figyelemre utal, hogy 1986 januárjában Lord Carrington, a szervezet főtitkára Madridba látogatott. Forrás: El Secretario General de la OTAN, en Madrid, *ABC*, 1986.01.03. címlap.

18. Real Decreto 214/1986, *Boletín Oficial del Estado de España*, 1986.02.17., 33. sz. 5073.

19. Uo.

20. Gidron, Miriam: OTAN sí, OTAN no, *Expansión* [1986-ban alapított spanyol napilap], 1986.03.12., <http://www.expansion.com/especiales/20aniversario/20diasespana/otan.html> [2014.09.22.]

21. Victoria pírrica de Felipe González, que perdió más de un millón de votos y sufrió una gran erosión personal, *ABC*, 1986.03.13. címlap.

22. Uo.

23. El referéndum sobre la OTAN. El ‘sí’vence en 13 autonomías y 43 provincias, *El País*, 1986.03.13., http://elpais.com/diario/1986/03/13/espana/511052408_850215.html [2014.09.22.]

24. (1959-). Diplomata.

25. Pablo R. Suenzes: Un español, „numero 3’ de la OTAN, *El Mundo*, 2016.06.27., <http://www.elmundo.es/espana/2016/06/27/5771577222601d26428b4590.html> [2017.08.07.]